

Kontsert kui rahvusliku kokkukuuluvustunde akt

VIRVE NORMET
muusikaajakirjanik

“**E**esti muusika kullafond III”: Rudolf Tobiase oratoorium “Joonase lähetamine” 21. novembril Estonia kontserdisaalis, pühendatud Eesti Vabariigi 90. aastapäevale.

Dirigent: Neeme Järvi; solistid: Pille Lill (sopran), Merle Silmato (metsosopran), Juhan Tralla (tenor), Rauno Elp (bassbariton), Johann Tilli (bass, Soome). Eesti Riiklik Sümfooniaorkester, Oratooriumikoor (Eesti Rahvusmeeskoor ja valiknaiskoor), kammerkoor Voces Musicales, Rahvuskooper Estonia poistekoor. Peakoormeister Risto Joost; orelil Piret Aidulo.

Kontserdi avas päevakohaste sõnadega Eesti Vabariigi kultuuriminister Laine Jänes.

Sada aastat vana oratoorium “Joonase lähetamine” (valminud 1908. aastal, esiettkanne 26. novembril 1909. aastal Leipzgis) on vist küll selles mõttes ainulaadne, et oma sünniloost peale on see kaasanud pingeid, kirgi, (raha)puudust, valestimõistmisi, sarkasmi ja üldse kõikvõimalikku ebaõnne. Helilooja vaevles kirjutamise ajal majanduslikus kitsikuses, Vardo Rumeseni, meie päevil teose muuseumiriulilt päästjat ja restaureerijat ning selle ettekandmise eest Eestis ja kõikjal mujal lövi kombel võitlejat, on süüdistatud seitsmes surmapatus ja “isikliku asja ajamises”, kuni gi teda on ajendanud murdumatu usk teose püsiväärtusse ja soov see, pateetiliselt öeldes, eesti rahvale tagasi kinkida.

“Joonas” on oma renessansi paarikümne aasta jooksul, suuresti tänu esmadirigent Peeter Liljele ja eriti Neeme Järville, seda usku õigustanud, kuid mitmel moel on ebaõnn sellega ikka veel lausa usumatu kombel kaasas käinud. “Joonase lähetami-

Rudolf Tobias ja Neeme Järvi.
FOTO ESTI KONTSERDI ARHIIVIST

se” kui teose saatusest, selle heledatest ja tumedatest lehekülgedest annab ülevaate raamat “Joonase sõnum”, mis enne kontseriti, nagu ka teose partituur ja klaviir, fuajees trükisoojana esitlemist leidis. Kurioosne oli näiteks ka kõne all oleva kontserdi proovides juhtunu. Marina Lapina, mainekas Moskva Suure Teatri sopran, kelle nimi trükkituna afiššidel ja kaval võib veel sada aastat hiljemgi ajaloolasi eksitada, tuli Neeme Järvi proovi teost alahinnates ja kodutöö tegemata. Nägin seda piinlikku situatsiooni pealt: närviline solist noodivihi- kuit lappamas, nagu oleks järg kadunud,

oma etteastet mitte teades ja partiid mitte laulda suutes. Tohtu esinejate kollektiiv tema taga jäigalt ootamas... Järvi tunnistas, et see on tema kunstnikuelus täiesti ainulaadne juhtum! Öhtul pandi solist lennukile ja loodetavasti ei serveeri ta oma ärasaatmist eestlaste natsionalismina. Ettekande ja DVD-salvestuse (teostajad Jason Starr USAst ja Rahvusringhäälingu tehniline töörühm) päästis Pille Lill, kes kümme- kond aastat tagasi oli sopranipartiid laulnud ja pidi nüüd ühe ööga selle nõudliku muusika taas selgeks saama. (Eks seegi tõik ole tükike kultuurilugu!)

Kõik viis oratooriumi tervikettekannet aastate jooksul siinmail on läinud täissaalile, ovatsioonirikkalt, esitajate ja kuulajate suure kaasaelamisega ning alati "Sanctuse" kordamisega. Kultuurisündmusena, ikka rahva püsti seistes. Samasugusest menust kõnelevad nii meenutused kui ka meedia välismaal toimunud ettekannete kohta. Ka aastal 2003 Peterburis.

Oratoorium koosneb viiest pildist ja 38 numbrist. Esinejaid – soliste, koori, suurt orkestrit – on kokku 350 inimese ringis. Teost täies mahus võrdselt kõrgel tasemel ette kanda oleks ideaal, mille poole iga koosseis pürib. Nii ka seekordne koosseis. See puudutab just suure segakoori, professionaalse oratooriumikoori küsimust. "Habemega jutt", et pärast Eesti Televisiooni ja Raadio segakoori laialisaatmist tuleb Eestis hakkama saada kas Läti kooride või projektikooridega ning iga kord taas nullist alustada, jääb hüüdjaks hääleks kõrbes. Ja veel oli kahju – oletan, et ka rahval, kõigil korraldajatel ja esinejatel, Neeme Järvi kaasa arvatud –, et ei president ega juhtivad poliitikud adunud Estonia kontserdisaali sündmuse väärikust ja kultuurilist väärtust.

Rõhutasin teose monumentaalsust ja kollektiivi suurust, mõistes, et kõik saab õnnestuda vaid siis, kui kõikide osaliste professionaalne 0-tase on kõrge. Teos on ERSO-le tuttav ja hästi omandatud. Väga hea vokaalkultuuri ning stiilitunnetusega olid poistekoori numbrid, näiteks keerulise helikeelega nr 35 ja superilus nr 17 koos suure koori altidega. Kammerkoor Voces Micalesse pakkus kohati väga kauneid hetki, sealsamas aga maadlesid naishääled kõrge tessituuriga, mis läks kätte kiledaks. Sama mure tabas ka oratooriumikoori sopraneid. Ent ikkagi on igati mõistetav Neeme Järvi rahulolu, et orkester ja koorid olid hästi ette valmistunud.

Kõige nõrgemaks lüliks jäid seekord solistid, eriti nende ansamblid, mis häälte liiga suure *vibrato* tõttu kõlasid mustalt. Kui Juhan Tralla tuli laitmatult toime oma tenoripartiiga, olles eriti soolonumbrites ja repliikides ilmekas, musikaalne ja vaba, siis nimitegelase Joonase rollis oleks küll tahtnud kuulda sügavamat häält, puhtamat intoneerimist ja muusikanumbrite suuremat mõistmist-mõtestamist. Võib-olla polnud Rauno Elp ehk päris õige valik või tal lihtsalt ei olnud seekord parim vorm. Siiski oli ka temal üsna kordaläinud numbreid, näi-

teks kooriga nr 3 ja nr 13, kus solist vaid *fortissimo*'s pisut "üle viskas". Merle Silmato on kauni ja kandva häälega laulja, ent tema partii oli väike ja sealjuures peajasjalikult ansamblites. Arvan, et Pille Lill ei vaja kiidusõnu ega taha mööndusi, kuid vähene proovide hulk ja eriti ajapuudusel proovita jäänud viies pilt nõudsid talt küll erakordset vaprust ja kindlust. Imetlesin tema sisseelamist, artistlikult veenvat ülesastumist ja head diktsiooni. Tegelikult – koorid kaasa arvatud, oli Pille Lill ainus, kellel ka sõnad selgelt kuuldavaks said.

Ent piasjad, isegi intonatsiooniküsimused ja muud häirivad tegurid, muutusid selle ettekande jooksul tühiseks, sest suur muusikaline sõnum, harduse ja imetluse sõnum, toimis kui imeväel. Publik ei olnud nn staatusekontsertide oma, väga palju oli kõikide erialade kultuuriinimesi. Sellistel õhtutel tekib kuulajates eriline ühtekuuluvustunne, teadmine, et ka meie eesti muusika on väärikas ja ülev ja me ei häbene seda oma hingele mõjuda lasta.

Neeme Järvi on "Joonase lähetamist" juhatanud palju. Tema seekordne lähene mine oli filosoofiliselt ehk üks sügavamaid. See eriline, "aega-küll" helidel toimida laskev nauding, see on tõenäoliselt ka tagasiside healt publikult, kes ei pea teost liiga pikaks. Ridamisi oli vaimustavalt peenelt, filigraanselt viimistletud numbreid (nr-d 10, 11, 12, koorifuuga, orkestriintermetsod jne). Välja löi ka pisut neemelikult vallatu väline dirigendiartistlikkus, näiteks nr-tes 25, 27, 29 patuste niinivelaste koorides. Osadevahelise kontrastsuse väljamängimine oli reljeefne. Teose terviku kujundamine, vahekulminatsioonide paras doseerimine, pinge järkjärguline tõstmine dramaatilistes numbrites; koorifuugades kogu Tobiase muusika geniaalsuse imeline äratundmine ja kuulajani toomine – kõiges võis tajuda niihästi dirigendi kogemust kui ikka ja taas avastuslikku ka tema enda jaoks, mida Suur Muusika endas ju lõputult kätkeb.

Klassikaraadio vahendas kontserdi sarjas "Nordic Baltic Concert Season" ka Euroopa riikidele.

PS: Rudolf Tobiase oratooriumi "Joonase lähetamine" partituur lähetati kingitusena Vatikani, kus paavst Benedictus XVI selle tänuavaldusega vastu võttis.

ELU ELAMUS

DAVID VSEVIOV
ajaloolane

Millegipärast tuli pikemalt mõtlemata meelde "juhtum" 1960. aastate teisest poolest, Käsmu kirikust, kuhu sulgusime koos tänase Moskva konservatooriumi professori Mihhail Saponoviga oma töid tege ma. Mina lugesin, pliiats käes, Josephus Flaviust ja tema tegeles oreli taga Corelli *concerto grosso*ga. Mäletan, et oli hea olla.

